

Wehrmachtsheim / Officierscasino

Soesterberg

Richard de Mos

Richard de Mos is bestuurslid van Stichting Legerplaats Soesterberg 1939-1945. Deze stichting stelt zich tot doel om de militaire historie van Soesterberg in de oorlogsjaren levendig te houden. Dit tracht ze te bereiken door onderzoek en voorlichting. Naast het vliegveld omvat het werkterrein de kazernes en andere militaire terreinen en gebeurtenissen in de directe regio. In het Museum Oud Soest hebben ze de beschikking over enkele vitrines en geven zij mede vorm aan de permanente tentoonstelling over de Tweede Wereldoorlog in de regio. Daarnaast zijn we blij dat ze hun bevindingen met ons willen delen in dit blad.

Aan de Kampweg te Soesterberg staat een historisch gebouw met een bijzondere architectuur. Gebouwd door de Duitse bezetters in 1941, vertegenwoordigt het nog altijd het gedachtegoed van Adolf Hitler en Reichsarchitekt Albert Speer. Enerzijds de wens op een 1000-jarig rijk zoals de Romeinen, met gebouwen die 1000 jaar later nog altijd zouden herinneren aan een machtig rijk. Er waren zelfs instructies met welke materialen te bouwen om er voor te zorgen dat ze als ruïne nog heel lang konden bestaan. Anderzijds de wens om een stuk Duitse cultuur in de bezette gebieden te brengen, zodat de Duitse soldaten in het buitenland zich thuis zouden voelen. De unieke architectuur van dit gebouw heeft ertoe geleid dat het tot een rijksmonument is benoemd.

- Duitse persfoto van de officiële opening van het Wehrmachtheim Baurat Eijmael overhandigt symbolisch de sleutel aan General der Flieger Friedrich Christiansen. Fotograaf PK Böttger, via Sectie Luchtmachthistorie.

Bouw en opening

Enkele maanden na de Duitse inval was vliegveld Soesterberg al één van de belangrijkste vliegvelden van de Duitse Luftwaffe. In rap tempo groeide Fliegerhorst Soesterberg. Om al het Duitse personeel vertier te verschaffen werd opdracht gegeven om een 'Wehrmachtsheim' te bouwen; een gebouw waar soldaten plezierig kunnen verblijven. Het werd ook wel Soldatenheim en Kameradschaftheim genoemd. Het Nederlandse leger had voordien iets dergelijks ook al op het vliegveld, onder de naam Militair Tehuis. Maar de Duitsers wilden graag een nieuwe bouwen die gezien het gevaar van

bombardementen niet op het vliegveld lag en daarnaast een Duits gevoel gaven van 'die Heimat'.

Het gebouw werd eind 1940 ontworpen door architect Hanns Schiffers. Nadat begin 1941 de bouwtekeningen definitief waren gemaakt werd met de bouw begonnen op een perceel aan de Kampweg. Het bouwproject werd uitgevoerd door de Nederlandse aannemer Bruil jr. onder leiding van de Bauleitung der Luftwaffe Soesterberg.

13 November 1941 vond de officiële opening plaats, met een ceremoniële sleutelovergave door Baurat Eymael, chef van de Bauleitung der Luftwaffe Soesterberg, aan General der Flieger Friedrich Christiansen, bevelhebber van de Luftwaffe in Nederland. Christiansen noemt het Wehrmachtsheim "Ein Stück unserer Deutschen Heimat". Verder waren bij de plechtigheid aanwezig Generalleutnant Siburg van de Luftwaffe, Generalleutnant Lehmann van het Heer (landmacht) en Konteradmiral Kienast van de Marine, als ook afgevaardigden van de para-militaire organisaties Deutsches Rote Kreuz en de Arbeitsdienst. Na de sleuteloverdracht volgde een rondleiding door het gebouw, met muzikale omlijsting door een muziekkorps van de Luftwaffe en een soldatenkoor. Het was het eerste Wehrmachtheim dat in Nederland geopend werd en kreeg als zodanig de nodige publiciteit.

- Interieur ontvangsthal Wehrmachtheim 1941: Gefreiter Hörting. Archief SLS39-45

Beschrijving van het gebouw anno 1941-1945

Via een korte halfronde oprijlaan komt men vanaf de Kampweg bij de ingang van het gebouw. Aan een mast wappert de Duitse oorlogsvlag met hakenkruis. Twee ijzeren lantaarnpalen flankeren de drie brede treden die tot het plateau leiden voor de dubbele

ingang. Op het plateau twee schildwachten. De gevel is volledig symmetrisch, waarbij de witte kozijnen strak aftekenen tegen de antracietkleurige bakstenen. Het hoofdgebouw heeft een iets lagere vleugel aan de zuidkant. Deze is niet symmetrisch geplaatst, waardoor de vorm van het gebouw vanuit de lucht gezien tussen een L en T zit. Tevens staat lange tijd de houten aannemersbarak er nog ten oosten van de vleugel. Ten noorden van het gebouw ligt een voetbalveld. Ten zuiden grenst een bosperceel aan het gebouw. Door één van de grote deuren van de ingang komt men in een voorportaal. Hier bevinden zich een garderobe, het kantoortje van de huismeester en een trappenhuis naar de eerste verdieping. Wat opvalt zijn de vloeren van marmer, geïmporteerd uit Italië. Op de eerste verdieping bevindt zich een zaaltje dat onder andere gebruikt kan worden als foyer.

Terug beneden kan men via het voorportaal naar de zuidvleugel en naar de ontvangsthal. Deze hal maakt indruk, met geïmporteerd marmer, een bronzen buste van Adolf Hitler met bloemstukken eronder en de nazivlag aan de muur erachter. Een imposant plafond met in hoogte verstelbare ijzeren kroonluchters. Via grote houten deuren kan men naar de grote zaal. Deze is primair geschikt als toneel-, muziek- en filmzaal, maar kan ook gebruikt worden voor vergaderingen, recepties, ceremonies en feesten. Voor orkesten en muziekkorpsen is er een orkestbak. Voor toneelopvoeringen is er een souffleurshokje. Achter het podium met gordijn zijn kleedkamers voor de artiesten. De artiesteningang bevindt zich rechts van het toneel. Daarboven de regiekamer van waaruit de verlichting geregeld kan worden. Tegenover het toneel, op de tweede verdieping, bevindt zich de projectieruimte. Via gaten konden filmprojectors gericht worden op een scherm op het toneel. Onder de projectieruimte is een Reichsadelaar in de muur gemetseld. De grote zaal heeft via roosters toevoer van verse lucht, gekoeld of verwarmd. Onder de zaal bevindt zich een kruipruimte.

In de zuidvleugel bevinden zich een hal, een keuken, een eetzaal met buffetgedeelte en enkele recreatieruimten, met onder andere een bibliotheek. Onder de vleugel zijn schuilcellen tegen gas- en luchtaanvallen. In het souterrain van het gebouw bevinden zich nog meer ruimtes behorende bij het vermaak, zoals een gelagkamer (drinkstube), een voorraadkamer met een gemetselde opbergruimte voor wijnflessen, een kegelbaan en toiletten. Tevens is hier de stookruimte, met apart kolenhok. Deze zijn beiden van buiten bereikbaar via een trap.

- Officierscasino in de jaren 90: R. de Mos

Van Wehrmacht naar Officierscasino

Eind April 1945 was er maar weinig over van de Duitse gebouwen rond Soesterberg. Wat niet tijdens de grote bombardementen was vernield door de geallieerden, werd door de Duitsers zelf opgeblazen. Het Wehrmachtshuis was ontsnapt aan bombardementen en heeft slechts wat kogelinslagen van aanvallende jachtvliegtuigen opgelopen (enkele zijn nog altijd te zien). En de Soesterbergse bevolking wist te voorkomen dat het opgeblazen werd. Na de bevrijding werd het gebouw tijdelijk gebruikt voor de opslag van huisraad van opgepakte NSB-ers. Vervolgens werd het gebouw op 15 september 1945 in gebruik genomen als KLM-internaat. KLM-personeel verbleef hier voor het volgen van opleidingen. In 1947 verhuisde dit naar landgoed Dijnseburg te Zeist, waardoor het gebouw weer vrij kwam en overgenomen werd door Defensie. Kort zat er de Geneeskundige Dienst van de luchtmacht, maar die verhuisde in 1950 naar de nieuwbouw verderop aan de Kampweg. Vanaf dan werd het gebouw in gebruik genomen als Officierscasino voor Luchtmacht officieren die op het vliegveld werkten. Het gebouw werd gebruikt voor legering, ontspanning en ceremonies. Er was zelfs een klein buitenzwembad ten zuiden van het gebouw. Vooral voor legering was de ruimte in het gebouw te klein en wordt er in 1953 nog een noordvleugel aangebouwd in dezelfde stijl als de oorspronkelijke zuidvleugel. In de jaren 80 werd nog een bouwwerk gebouwd op het terrein, in moderne stijl. Na jaren van groei krimpt Defensie in het nieuwe millennium behoorlijk en verdwijnt steeds meer uit Soesterberg. In 1992 was het het startpunt van de Open Monumenten route van omgeving Soest, inclusief een expositie over de historie van het gebouw en in dat tijdperk kon ook de Soesterbergse bevolking regelmatig genieten van voorstellingen in de grote zaal. Anno 2013 staat het gebouw leeg en is de toekomstige bestemming nog onduidelijk. Maar een monument met historie blijft het.

Bronnen: Archief Stichting Legerplaats Soesterberg 1939-1945, Dik Top, Sectie Luchtmachthistorie en voormalig huismeester Officierscasino.